

Verslag**Centraal College van Deskundigen Restauratiekwaliteit**

Datum: 8 maart 2019

Plaats: Gouda

Naam	Vertegenwoordigt	Werkt bij
Aanwezig:		
Rob van Hees	Voorzitter CCvD Restauratiekwaliteit	
Walter de Koning	Secretaris CCvD Restauratiekwaliteit	ERM
Kasper Burgy	Vakgroep Restauratie	Burgy Bouwbedrijf
Andre Hoek	SRR-Opdrachtgevers restauratoren	Hoek architectuur
Gert Tutert	Private opdrachtgevers	SBGK
Rients Anne Slotema	Federatie Grote Monumentengemeenten – FGM	Leiden
Marc van Roosmalen	Raad voor Vastgoed Rijksoverheid – RVR	Rijksvastgoedbedrijf
Michiel van Hunen	Rijksdienst Cultureel Erfgoed – RCE	RCE
Joop Heijdra	Provincies	Gelderland
Gast:		
Evert-Jan Bos	EJB	Agendapunt 1 t/m 4
Felix Kusters	ERM	Agendapunt 1 t/m 5
Afwezig:		
Francois van Twist	Certificerende instellingen	Kiwa Nederland
Berrie Endevoets	Platform Gespecialiseerde aannemers	OrlyEndevoets
Bastiaan van de Kraats	Vereniging Architecten Werkzaam in de Restauratie - VAWR	1 meter 98

1. opening, vaststellen agenda

De agenda wordt ongewijzigd vastgesteld.

De aanvangstijd van de vergadering op 17 mei is 10 uur (i.p.v. 11 uur).

2. Verslag bijeenkomst 30 november 2018*Redactioneel:*Besluit: het verslag wordt met enkele wijzigingen vastgesteld. Deze zijn verwerkt in de definitieve versie.*Naar aanleiding van:*

- Vervolg-overleg met KOMO vindt plaats rondom het SKH-voornemen om een BRL voor rietdekken op te stellen. Er is ene grote overlap met URL 4004. KOMO heeft aangegeven dat dit afstemming met ERM vereist. Afstemming met de Vakfederatie Riet op 7 maart.
- Voor het instellen van de Commissie Opleidingen die nodig is voor het RestauratorenRegister zal later dit jaar een voorstel aan het CCvD worden voor gelegd
- De URL 1001 Visie & Ontwerp zal de elementen voor de werkwijze en de producten bevatten, maar het creatieve proces zal niet in de URL beschreven kunnen worden
- De URL Gevelreiniging is door SKG nog steeds niet afgerond. Contact opnemen met de voorzitter van de begeleidingscommissie (Kemper) en de directeur van SKG (Benz)
- De RCE-brochure over asbestverwijdering uit monumenten is nog niet klaar.

De Koning /
Van Hunen

- De themabijeenkomst over asbestverwijdering uit monumenten op 7 maart is door ca 150 personen bezocht en voorzag duidelijk in een behoefte. Geopperd is om een cursus te verzorgen op dit onderwerp (actie NRC).

Actielijst:

De actielijst wordt doorgenomen en bijgewerkt.

3. Samenstelling CCvD

Besluit: Het CCvD stemt in met de voordracht van Natasha Herman voor de zetel 'uitvoerende restauratoren'.

4. Onderzoek naar toepassing URL-en voor weg- en waterbouwkundig erfgoed

Hebben de huidige Uitvoeringsrichtlijnen een verdiepingsslag nodig op het gebied van restauratie en instandhouding van weg- en waterbouwkundige (kunst)werken? Evert-Jan Bos, rapporteur, geeft een mondelinge toelichting op zijn bevindingen in de rapportage. De rapportage bevat 2 elementen: marktverkenning en verbeterpunten voor de URL-en. M.b.t. de marktverkenning merkt Bos dat de bekendheid van de URL-en in de watersector beperkt is, maar dat men de behoefte aan richtlijnen en erkende bedrijven voor waterbouwkundig erfgoed onderschrijft. Verder wijst hij op de verschuiving van traditionele bestekken (RAW) naar ontwerp-verantwoordelijkheid bij opdrachtnemers.

Tijdens de bespreking komt het volgende aan de orde:

- De rapportage wordt als gedegen uitwerking ervaren.
- Vraag is hoe de opdrachtgevers in de watersector het beste benaderd kunnen worden. Komt het totaal van de URL-en niet over als overkill en is het niet beter om een dwarsdoorsnede van de inhoud voor de watersector te maken? De mogelijkheden worden uitgewerkt
- Onderschreven wordt dat bedrijven die in de watersector actief zijn in monumenten geen beeld hebben van CHW. Ook wordt opgemerkt dat er de komende jaren een groot volume aan monumentaal werk wordt verwacht in deze sector. Reden dus om de URL-en onder de aandacht te brengen. De mogelijkheden worden uitgewerkt
- Dat vereist wel dat de inhoud van de URL-en beter op de watersector wordt afgestemd. De mogelijke aanvullingen zijn per URL in beeld gebracht. Deze kunnen als input (taakopdracht) worden mee gegeven aan de begeleidingscommissies die de individuele URL-en gaan bijstellen. Deze zullen voor een belangrijk deel in 2019 aan bod komen (tegelijk met o.a. de aanpassing i.v.m. verduurzaming, zie agendapunt 5)
- De moderne constructieve eisen zijn regelmatig niet passend voor monumenten. URL 2001 bevat een bijlage Constructies die hierop in gaat. Dit probleem speelt bij alle monumenten, maar bij waterbouwkundige werken (met zware belastingen) sterker.
- Het is gewenst om na te gaan of er een URL voor onderhoud en restauratie van historische bewegende delen opgesteld kan worden.

Besluit: Het CCvD stemt in met de rapportage met inachtneming van bovenstaande vervolgacties.

5. Verduurzaming monumenten

Op welke punten hebben de URL-en een verdiepingsslag nodig op het gebied van verduurzamingsmaatregelen (die in het algemeen tegelijk met een restauratieve ingreep worden uitgevoerd)? Felix Kusters licht de rapportage met voorstellen toe.

Tijdens de bespreking komt het volgende aan de orde:

- Kusters
 - Het ERM-bureau zal de voorstellen uitwerken in tekst en als input meegeven aan de begeleidingscommissies die de individuele URL-en gaan bijstellen. De tekstvoorstellen zullen vooraf aan het CCvD worden voorgelegd.
 - Vraag is tot hoe ver (hoe diepgaand) de teksten moeten worden uitgewerkt? Er zijn immers vele keuzes te maken en veel varianten mogelijk. De URL-en geven in de eerste plaats mogelijkheden, de keuzes zijn aan anderen.
 - Verduurzaming betekent bij monumenten in de eerste plaats isoleren. Er is vrees voor verkeerde keuzes bij het toepassen van isolatie, hebben we wel voldoende kennis in NL? Voorbeeld is ook de kennis over dampdicht of dampopen materialen. De kennis is er wel, maar verspreid. Aanvullende voorlichting is gewenst.
- Kusters
 - Hoe past isolatie in de restauratie-ethiek van de Restauratieladder? Isolatie is categorie 3C 'verbeteren', maar deze laagste voorkeur zal dus stelselmatig worden toegepast. Geeft dat het wel juiste accent? Hier zal volgende keer op terug gekomen worden.
- Kusters
 - Terminologie / woordgebruik: verduurzamen (ipv duurzaam). Definitie opnemen.
- De Koning
 - Het is gewenst om voor onderhoud en restauratie van historische installaties een aparte URL op te stellen. Een discussie-notitie hierover is in voorbereiding.
 - Harmonisatie van teksten / inhoudsopgave is goed streven, maar moet niet ten koste gaan van de herkenbaarheid van teksten voor de gebruikersgroep.

Besluit: Het CCvD stemt in met de rapportage met inachtneming van bovenstaande vervolgacties

6. Wetenschap – praktijk

Het werkdokument voor het project 'wetenschap verbinden met praktijk' wordt besproken. Het project bestaat uit 2 elementen: aanvullen / toegankelijker maken van de schade-atlas voor monumenten (steenachtige materialen) en het waar nodig aanvullen van de URL-en voor voegen, metselen, steenhouwen en beton (i.o.). Het werkdokument geeft voor beide elementen een aantal acties. De acties m.b.t. de schade-atlas worden de komende tijd gerealiseerd door TNO. De acties m.b.t. de URL-en liggen bij ERM. Het CCvD onderschrijft de koers. Er zijn geen andere inhoudelijke opmerkingen over de URL-en

- De Koning Besluit: URL-en 2005, 4003 en 4006 alsmede BRL 4000 aanpassen conform de tekstvoorstellen in het werkdokument

7. Wijzigingen BRL-en

7.1 Vrijgeven voor openbare reactieronde van ontwerp-wijziging van BRL 2000 Erkend Monumenten Adviesbureau (EMA)

Het wijzigen van URL 2001 Bouwkundig Advies (ontwerp gepubliceerd) en het toevoegen van URL 2005 Gebouwinspecties (ontwerp gepubliceerd) en URL 2003 Historisch beton (in ontwikkeling) maakt een wijziging van BRL 2000 noodzakelijk. Die gelegenheid is aangegrepen om de BRL een nieuwe opzet te geven. De nieuwe opzet sluit aan bij het model-Kwaliteitshandboek dat eerder al voor BRL 4000 is opgesteld. Die opzet volgt niet meer de indeling van ISO 9000, maar in hoofdzaak de vragen: hoe is het bedrijf georganiseerd, hoe verloopt het werk, hoe verloopt de borging.

De ontwerp-wijziging is opgesteld in overleg met de Vereniging Adviesbureaus Monumentenzorg (VAM) en aan de orde geweest in de begeleidingscommissies voor URL 2001 en URL 2005.

Tijdens de bespreking komt het volgende aan de orde:

- Het CCvD onderschrijft de opzet van de gewijzigde BRL
- Er worden tekstuele verbeteringen aangebracht op blz. 3, 13, 18 en 19.

De Koning **Besluit:** de ontwerp-wijziging van BRL 2000 wordt vrijgegeven voor een publieke reactieronde met inachtneming van bovenstaande wijzigingen

7.2 Wijziging BRL 6000 Groen Erfgoed

Betrokken hoveniers hebben verzocht om een vermindering van de audit-inspanning voor een ERM-certificaat voor URL 6010 Hovenierswerk in historische tuinen en parken als zij al gecertificeerd zijn voor Groenkeur (BRL voor hovenierswerk in o.a. openbaar groen). Voor zover het de toets van het kwaliteitssysteem betreft, kan daarmee worden ingestemd. De toets van het vakinhoudelijke deel blijft noodzakelijk. Deze indeling sluit aan bij de indeling die eerder ook is afgesproken met de Kennis+Kunde-regeling in Gelderland voor restauratiebouwbedrijven (BRL 3000 ERB).

Tijdens de bespreking komt het volgende aan de orde:

- Het college onderschrijft de voorgestelde afstemming met Groenkeur
- Gezien de beperkte omvang van de wijziging is geen reactieronde nodig

Besluit: BRL 6000 wordt gewijzigd conform het voorstel

7.3 Verslag overleg certificerende instellingen

De certificerende instellingen hebben gevraagd om verduidelijking van de wijzigingen van BRL 3000 en BRL 4000 die op 1 januari 2019 zijn ingegaan. De vragen en antwoorden zijn weergegeven in het verslag van het overleg op 6 februari 2019.

Besluit: het college stemt in met de weergave in het verslag

8. Vaststellen projectplannen

8.1 Omgaan met zandsteen

Het project voorziet in het opstellen van een Veilige Werkwijze voor het omgaan met zandsteen bij een monument. Het wordt een bijlage bij URL 4007. Het projectplan (incl. bijlage TNO) is opgesteld in overleg met de VRS

en het ministerie van SZW. Normaal gesproken voorziet een ERM-richtlijn niet in afspraken m.b.t. arbeidsomstandigheden, maar het omgaan met zandsteen is monument-specifiek (verbod op zandsteen, tenzij in monument).

Besproken wordt het volgende:

- Het zandsteenverbod in zijn huidige vorm is inhoudelijk inconsistent ten opzichte van de eisen bij andere materialen. Het CCvD vindt dat het project zou moeten gaan om kwarts houdende bouwmaterialen in het algemeen, maar heeft begrip voor de wettelijke begrenzing van het project.
- Is het mogelijk om de metingen uit te breiden naar andere bouwmaterialen, met name kalkzandsteen? Nagaan
- De begeleidingscommissie aanvullen met voegers en restauratiebouwbedrijven

De Koning Besluit: het projectplan wordt vastgesteld met inachtneming van genoemde vervolgcacties

8.2 *Up date URL Historisch Schilderwerk*

Het project voorziet in een update van de URL en uitbreiding van de reikwijdte (metalen ondergronden). Het projectplan is opgesteld in overleg met de vakgroep restauratieschilders van OnderhoudNL.

I.v.m. de uitbreiding naar metalen ondergronden is het – gezien het rijksbeleid - ook noodzakelijk om afspraken te maken over arbeidsomstandigheden bij het verwijderen van oude verfsystemen (m.n. chroom-6). Een projectaanpak voor dit onderdeel is nog niet uitgewerkt; dat zal de komende periode in overleg met TNO plaatsvinden.

Het bestuur van de vakgroep vergaderde op 7 maart; reactie nog niet ontvangen.

Tijdens de bespreking komt het volgende aan de orde:

- De reikwijdte is niet juist omschreven: niet alleen lood / loodwit, maar alle pigmenten die schadelijk zijn voor de gezondheid
- De titel van de URL is verwarrend, want betreft zowel historische verflagen als nieuwe verf op historische gebouwen en objecten. De begeleidingscommissie wordt gevraagd om ook te bezien of de naam verbeterd kan worden
- Het college onderschrijft de ambitie om in de URL de verhouding tussen vlakdekkend schilderwerk en specialismen te verbeteren
- Een suggestie voor een lid van de begeleidingscommissie (afstemming met NCE) wordt doorgegeven.

De Koning Besluit: het projectplan wordt vastgesteld met inachtneming van genoemde aanpassingen

8.3 *Up date URL 4003 Glas*

Het project voorziet in een update van de URL en uitbreiding van de reikwijdte (van glas-in-lood naar alle ramen). De uitbreiding van de reikwijdte hangt samen met het concretiseren van verduurzaming bij monumenten.

Tijdens de bespreking komt het volgende aan de orde:

- Is het wel verstandig om alle beglazingen in 1 URL onder te brengen. Getrokken en geblazen glas past goed bij glas-in-lood, maar de rest van de beglazingen wordt vaak verzorgd door een andere groep uitvoerende bedrijven. Besloten wordt om deze vraag toe te voegen aan de lijst vragen voor de notitie Basisafspraken
- Het plan is ambitieus, omvattend. Zorg er voor dat de URL in zijn opzet en omvang hanteerbaar blijft.

- De titel van de URL behoeft aandacht. Suggestie is 'beglazing in historische gebouwen'. Ter bespreking in de begeleidingscommissie en vastleggen in notitie Basisafspraken.
- Let op de terminologie in de teksten. Onderscheid vensters, ramen en ruiten (glas).
- Verduurzaming (leidend tot bv monumentenglas) is een andere aanleiding dan onderhoud of restauratie van een bestaand raam. De afwegingen van de gemeente bij het wel of niet toestaan van aanpassingen omwille van verduurzaming behoren tot de beleidsvrijheid van de gemeente. De URL maar mag die niet voorschrijven. Afstemming met FGM is gewenst.
- De RCE-medewerker die heeft mee gewerkt aan de vorige versie van URL 4002 is niet meer beschikbaar. Verzoek richten tot RCE-management.

De Koning Voorstel: het projectplan wordt vastgesteld met inachtneming van genoemde aanpassingen en vervolgacties

9. Overzicht wijzigingen

Het overzicht van de wijzigingen in de periode 2018 – 2021 wordt besproken. Het hoofdstuk Begrippen kan naar de bijlage of in een apart document op de ERM-website, mits het op de site goed vindbaar is.

Besluit: voor kennisgeving aangenomen

10. Mededelingen / informatie-uitwisseling

10.1 Communicatie balans verduurzaming – CHW

Het projectplan voor een videoserie wordt besproken. Opmerkingen:

- Let op copyright issues
- Is het budget wel voldoende voor 4 video's?
- Het vinden van deskundigen die voor de camera goed overkomen is in praktijk nog wel eens lastig

10.2 Informatiebijeenkomst Restauratorenregister 22 februari 2019

Het verslag en de opmerkingen van aanwezigen worden besproken. Besluitvorming gepland tijdens de volgende vergadering op 17 mei

10.3 Themabijeenkomst 7 maart 2019: asbestverwijdering bij monumenten (Arnhem).

Is besproken bij agendapunt 2.

10.4 Platform monumententoezicht 13 maart 2019: vergunningplicht en vergunningvrij (Utrecht). I.s.m. met FGM en Ver BWT

Voor kennisgeving aangenomen

10.5 Kerkenbeurs: 15-16 maart 2019. Bijdrage van ERM aan het thema verduurzaming op 15 maart 2019 (Utrecht)

Voor kennisgeving aangenomen

10.6 Beurs MONUMENT 2019 14-16 mei 2019. Bijdrage van ERM aan het thema verduurzaming op 14 mei 2019 (Den Bosch)

Voor kennisgeving aangenomen

10.7 *Themabijeenkomst Kwaliteit 21 mei 2019:* (in voorbereiding) i.s.m. RCE.

Voor kennisgeving aangenomen

11. Rondvraag

- Rob van Hees wijst op de WTA-bijeenkomst op 4 en 5 april in Leuven over preventieve conservatie
 - Gert Tutert vraagt aandacht voor het behapbaar houden van omvang en complexiteit van de URL-en
 - Marc van Roosmalen vraagt om terugkoppeling vanuit het bestuur. Komt volgende keer op de agenda
 - Marc van Roosmalen geeft aan dat de november-vergadering kan plaatsvinden in het Binnenhof (uitleg restauratieplannen). Dat aanbod wordt graag aanvaard.
- Van Hees
- Van
Roosmalen

Datum	Tijd	Plaats	Opmerking
17 mei	10.00 – 16.00 uur	Nijmegen	Locatiebezoek De Bastei
13 september	09.30 – 12.30 uur	Gouda	
15 november	09.30 – 12.30 uur (tijden nog opnieuw vaststellen)	Den Haag	Locatiebezoek Binnenhof

Volgende vergadering: 17 mei 2019 om 10.00 uur in Nijmegen